

Sisteme de Operare

Structură, componente, servicii

Cristian Vidraşcu

<https://profs.info.uaic.ro/~vidrascu>

Cuprins

- Organizarea unui sistem de calcul
- Structura unui S.O.
- Servicii oferite de S.O.
- Abstractizări și API-uri S.O.
- Programe de sistem
- Nucleul S.O.

Preliminarii

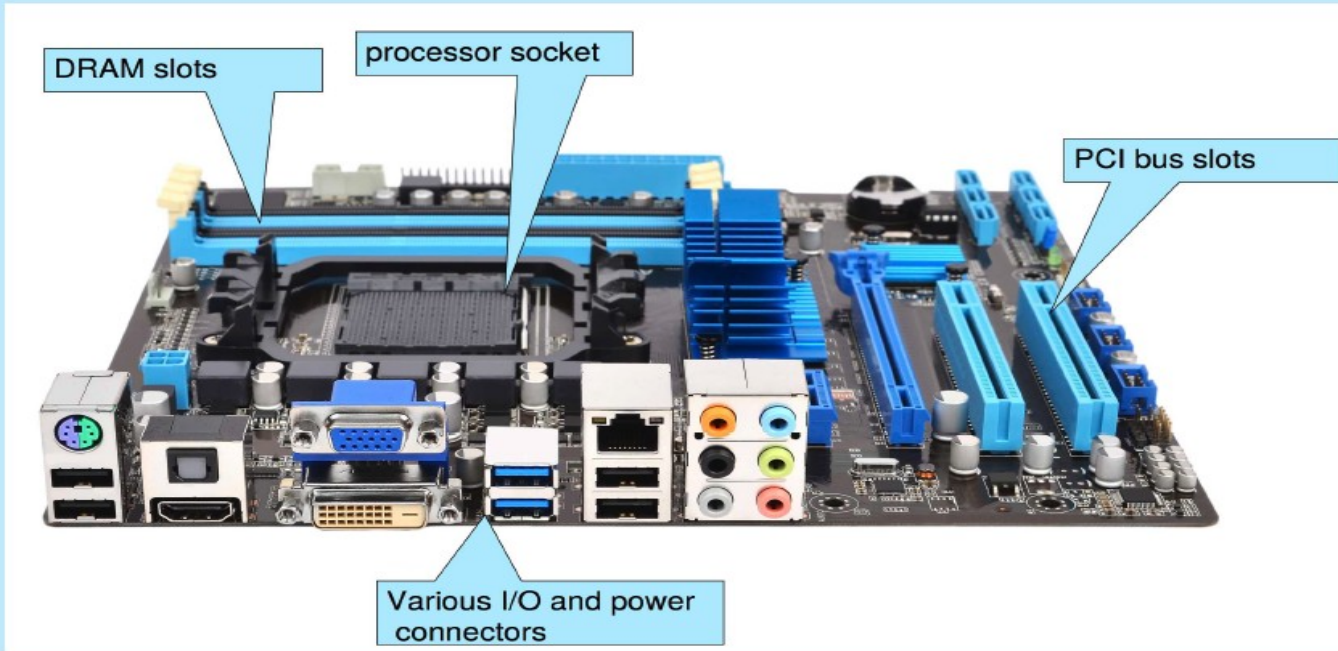
Pentru ca operațiile CPU și I/E să se poată “suprapune” în timp (i.e., să se execute în paralel), trebuie să existe mecanisme, oferite de hardware-ul sistemului de calcul, care să permită sincronizarea operațiilor:

- transfer de date controlat prin întreruperi
- transfer de date prin DMA (direct memory access)

Organizarea sistemului /1

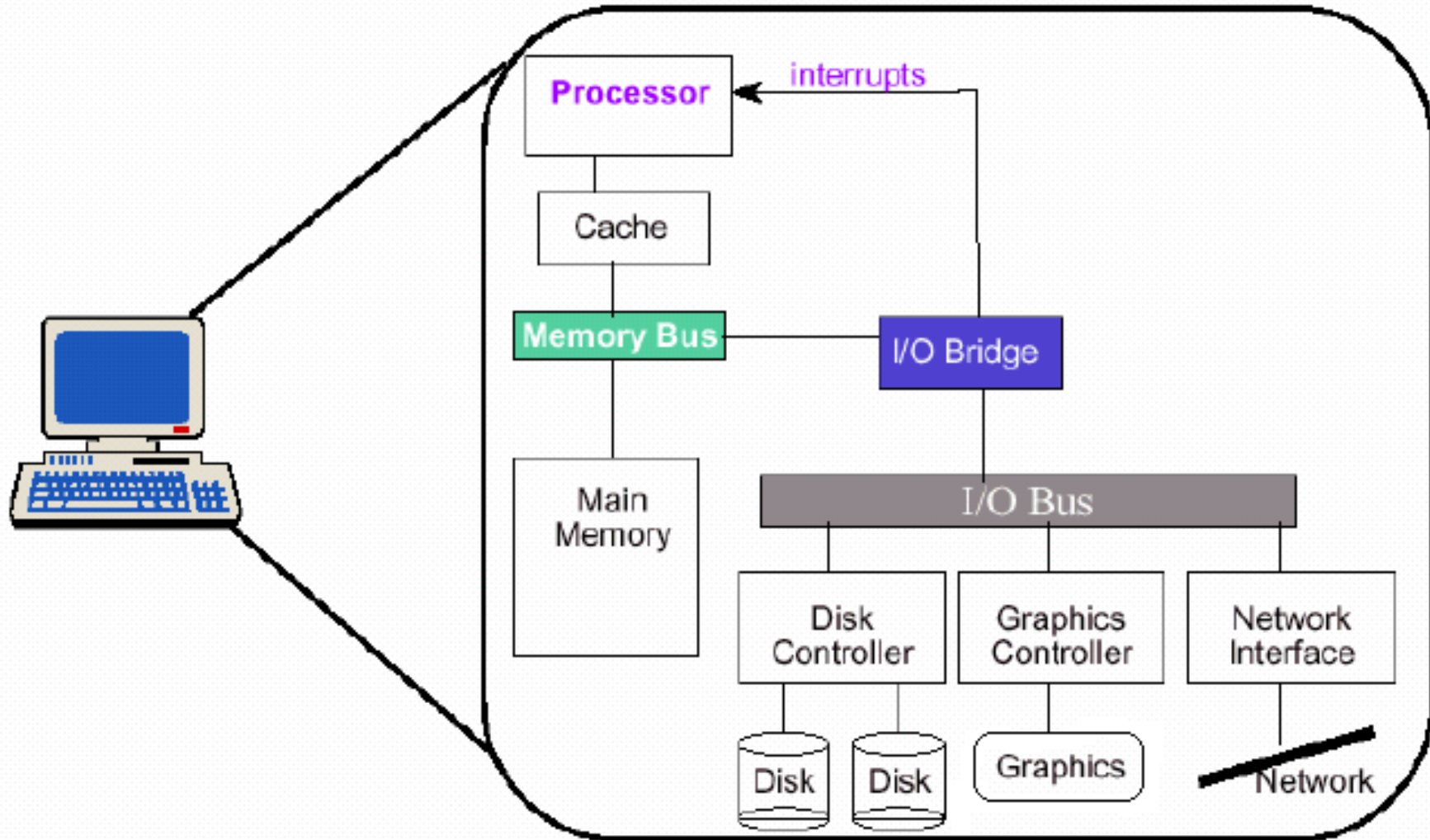
Placa de bază, în care sunt montate celelalte componente hardware (CPU, RAM, periferice):

Consider the desktop PC motherboard with a processor socket shown below:

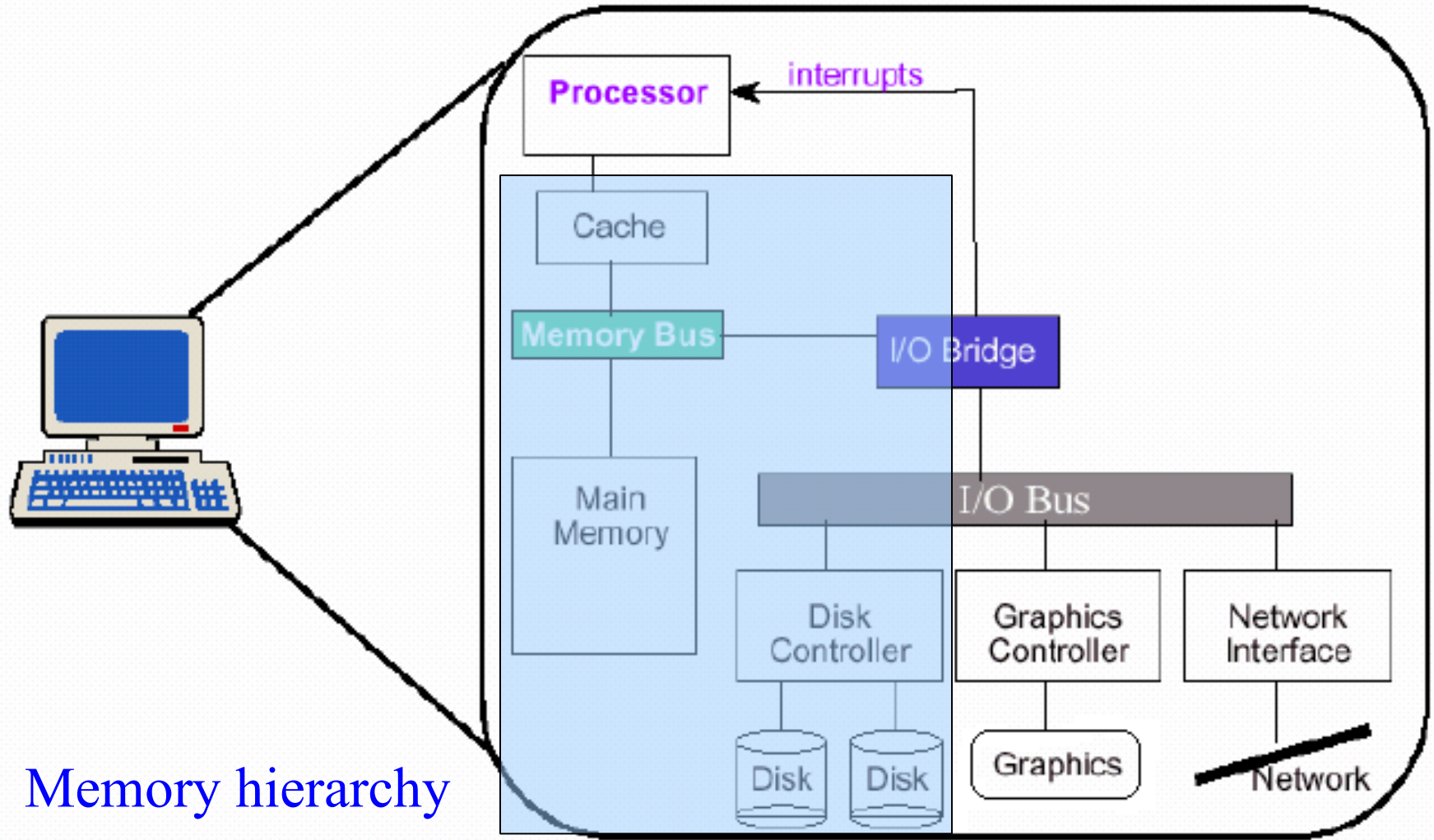

This board is a fully-functioning computer, once its slots are populated. It consists of a processor socket containing a CPU, DRAM sockets, PCIe bus slots, and I/O connectors of various types. Even the lowest-cost general-purpose CPU contains multiple cores. Some motherboards contain multiple processor sockets. More advanced computers allow more than one system board, creating NUMA systems.

Organizarea sistemului /1a

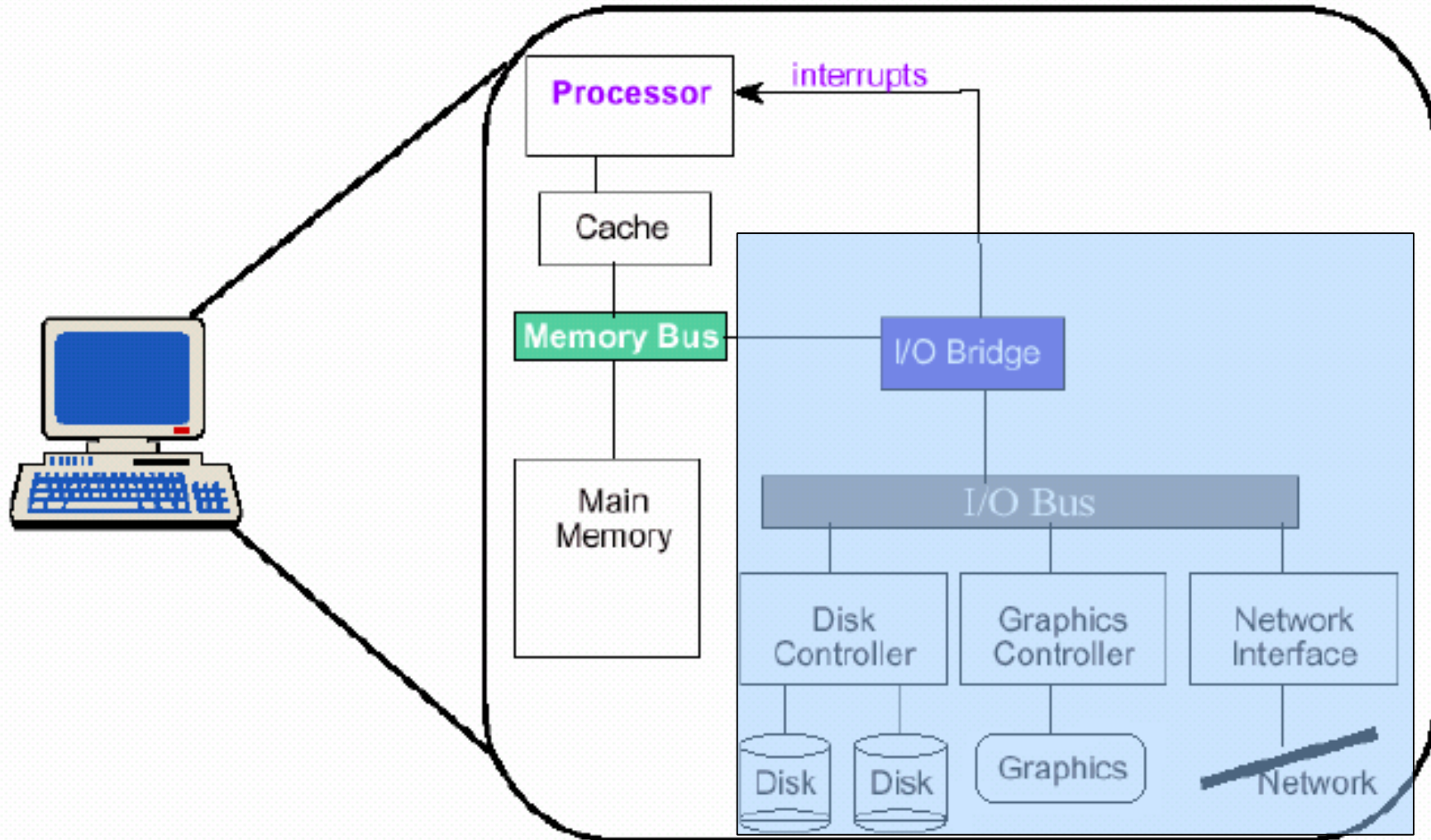

Organizarea sistemului /1b

Memory hierarchy

Organizarea sistemului /1c

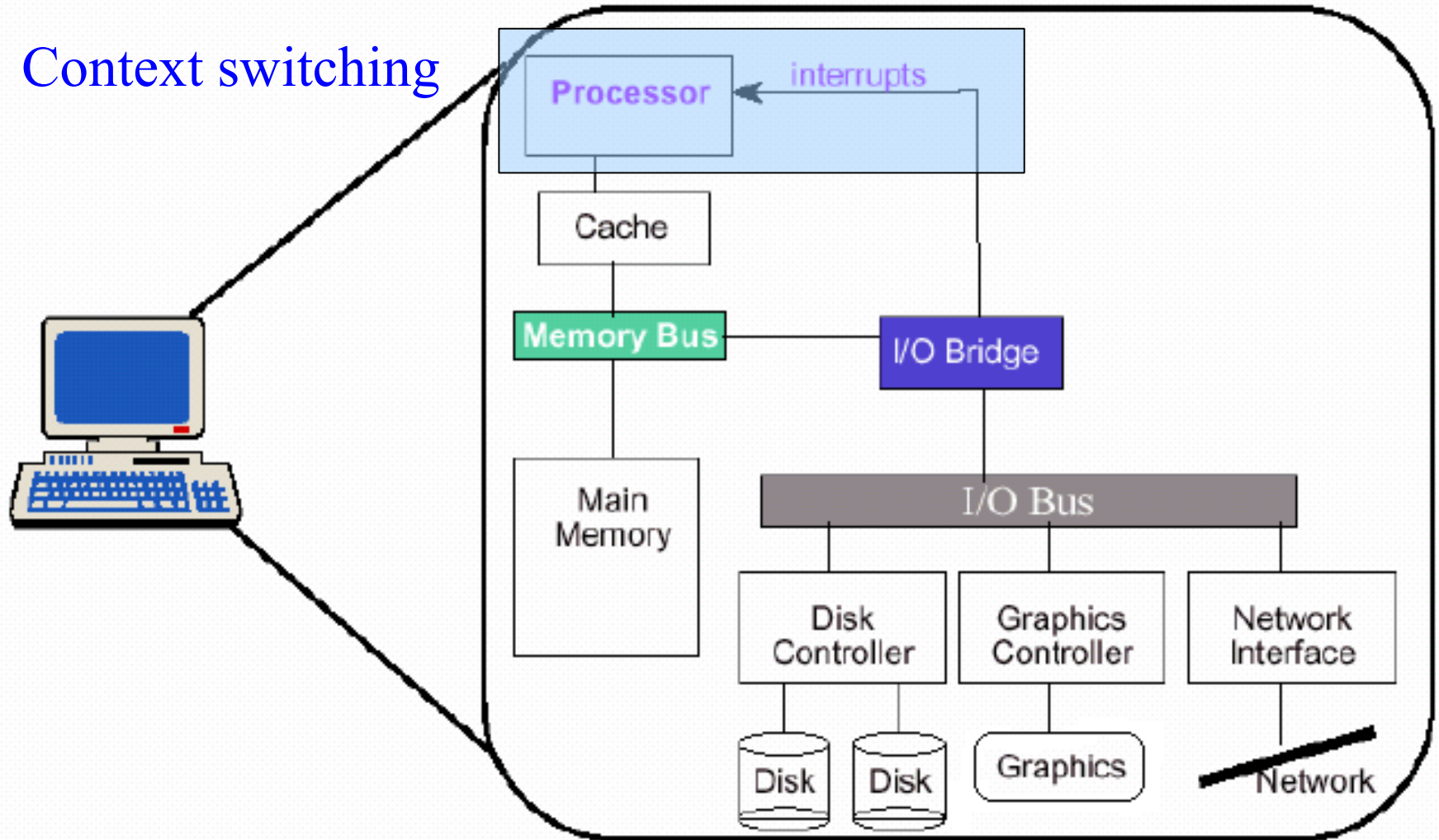

DMA
I/O

Organizarea sistemului /1d

Context switching

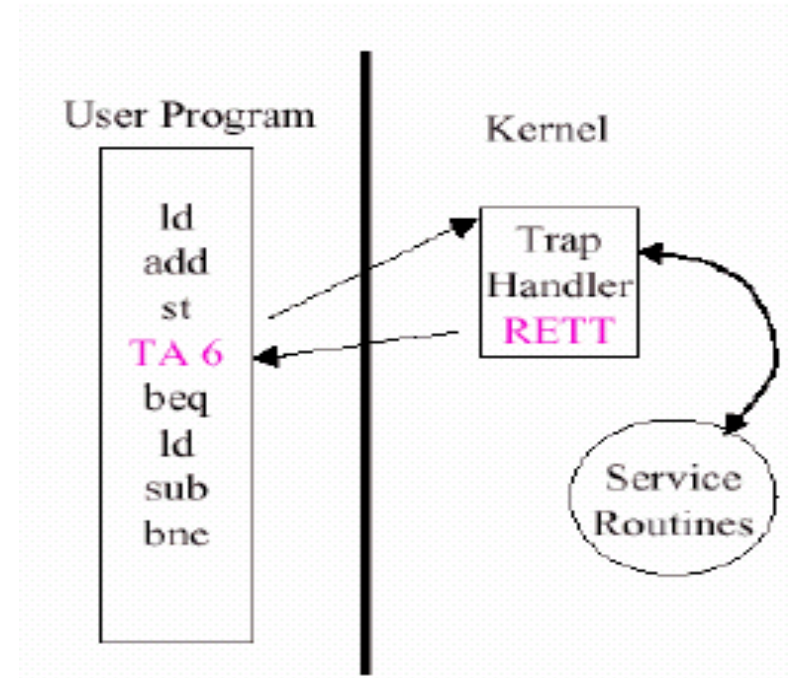
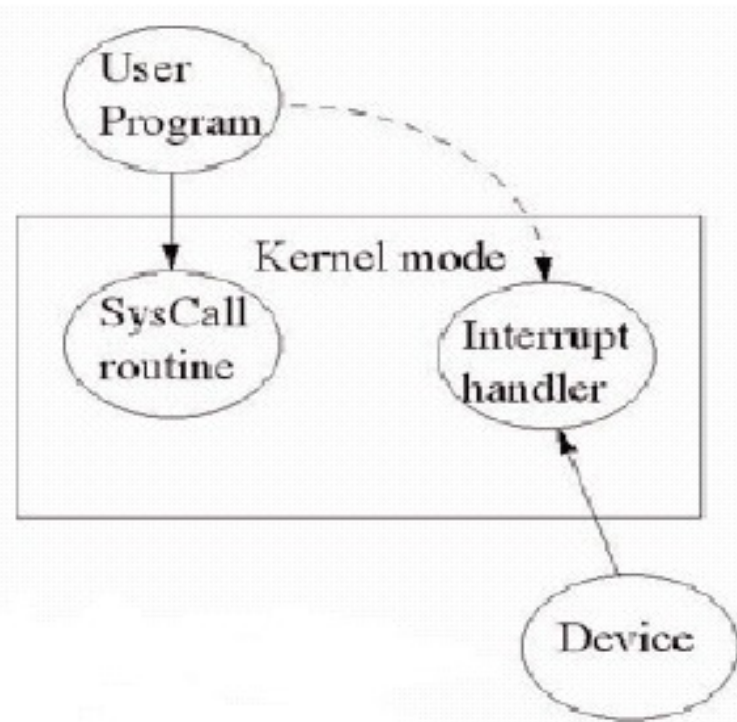
Organizarea sistemului /2

- Termeni I/E
  - **Trap** (excepție) – o întrerupere generată software, cauzată de o eroare sau de o cerere explicită dintr-un program utilizator
  - **Polling** – activitatea de determinare a tipului de întrerupere apărută

- Operarea în mod dual a CPU-ului
  - **User-mode** (modul utilizator):
modul de lucru neprivilegiat
  - **Kernel-mode** (modul sistem, sau supervizor):
modul de lucru privilegiat

Organizarea sistemului /3

Pentru ca un utilizator să poată face ceva “privilegiat”, el trebuie să apeleze acea procedură a S.O. ce furnizează acel serviciu.

Un *apel de sistem* (system call).

- O instrucțiune **trap** specială, care salvează contextul, schimbă modul de lucru (neprivilegiat → privilegiat) și transferă controlul la o rutină handler.

Exemple:

- i) pentru arhitectura x64 (amd64) : SYSCALL / SYSRET
- ii) pentru x86, Intel : SYSENTER / SYSEXIT și AMD : SYSCALL / SYSRET
- iii) primele generații de x86 (înainte de Intel Pentium II și AMD K6-2) :
sistemul Linux folosea INT 0x80, iar Windows folosea INT 0x2E.

Structura unui S.O.

Componentele sistemului de operare:

- Gestiunea proceselor
- Administrarea memoriei principale
- Administrarea memoriei secundare
- Gestiunea sistemului I/E
- Gestiunea fișierelor
- Sistemul de protecție a accesului la resurse
- Networking (gestiunea legăturii la rețea)
- Sistemul de interpretare a comenzilor

Gestiunea proceselor

➤ Proces

- Un program în curs de execuție
- O entitate activă (dinamică) a S.O.-ului
- Unitatea de lucru într-un sistem de calcul

➤ Activități S.O.

- Crearea și distrugerea proceselor user/sistem
- Suspendarea și reluarea execuției proceselor
- Mecanisme pentru sincronizarea proceselor
- Mecanisme pentru comunicații între procese
- Mecanisme pentru tratarea inter-blocajului

Gestiunea memoriei principale

➤ Memorie

- Un vector f. mare de octeți (cuvinte de memorie), având fiecare propria sa adresă
- Pentru a putea fi executat, un program trebuie să se afle în memoria principală

➤ Activități S.O.

- Alocarea și dealocarea spațiilor de memorie la cerere
- Gestiunea spațiilor de memorie libere și a celor ocupate, precum și a proceselor ce le ocupă
- Decide ce procese vor fi încărcate în memorie atunci când un spațiu de memorie devine disponibil

Gestiunea memoriei secundare

- Memoria secundară (dispozitivele de stocare)
  - O extensie a memoriei principale
  - Pentru stocarea nevolatilă a programelor și datelor
  - Dispozitive de stocare: hard-discuri, benzi magnetice, CD-ROM-uri, memorii flash, ...
- Activități S.O.
  - Gestiunea spațiului liber
  - Alocarea spațiului pentru stocare
  - Planificarea acceselor la discuri

Gestiunea sistemului I/E

➤ Sistemul I/E

- Lucrează pe bază de zone tampon (*caching*)
- Sistem de drivere pentru periferice generale
- Drivere pentru diverse periferice hardware specifice

➤ Activități S.O.

- Ascunderea detaliilor specifice diverselor periferice hardware, față de utilizatori/programe de aplicații
- Rutine de tratare (*handlers*) a întreruperilor

Gestiunea fișierelor

➤ Fișier

- O colecție de informații definită de creatorul ei
- Unitatea logică de stocare a informațiilor
- Fișierele sunt mapate (i.e., stocate) pe perifericele fizice

➤ Activități S.O.

- Crearea și ștergerea fișierelor/directoarelor
- Suport pentru manipularea fișierelor/directoarelor
- Maparea fișierelor pe dispozitivele de stocare
- Backup-ul fișierelor pe medii de stocare nevolatile

Sistemul de protecție a accesului

➤ Protecție

- Un mecanism pentru a controla accesul programelor / utilizatorilor la resursele sistemului de calcul

➤ Activități S.O.

- Controlează utilizarea (autorizată vs. neautorizată) a resurselor sistemului de calcul

Networking

- Sistem de calcul distribuit
  - O colecție de procesoare care nu partajează o memorie comună sau un ceas intern comun
  - Fiecare procesor are propria sa memorie locală
  - Procesoarele (PCs, workstations, minicomputers, ...) sunt conectate printr-o **rețea de comunicație**
- Activități S.O.
  - Oferă acces la resursele partajate
  - “Ascunde” detaliile legate de topologia fizică a rețelei de comunicație

Exemple de topologii: stea, inel, magistrală, arbore, hipercub, ș.a.

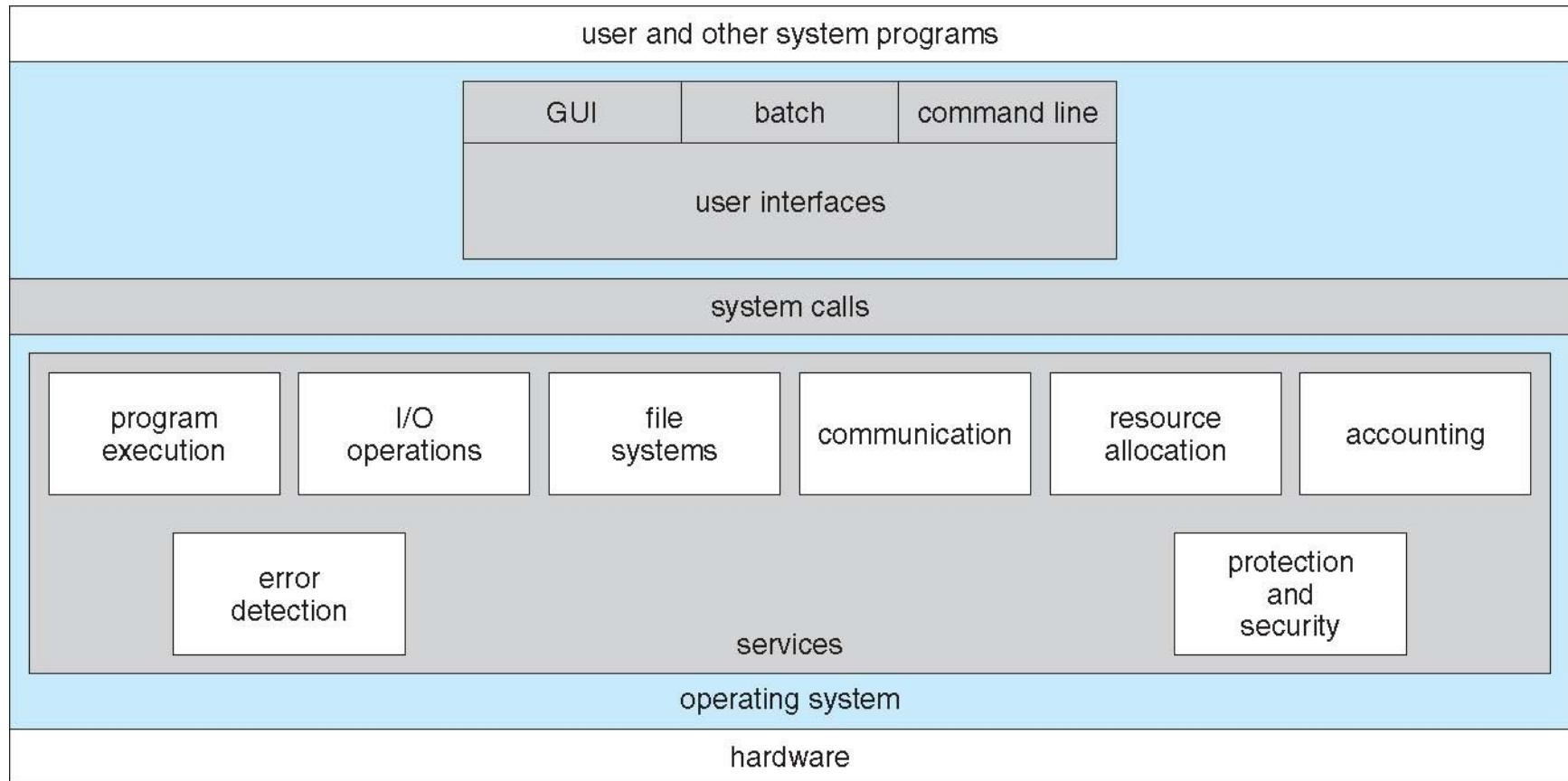
Sistemul de interpretare a comenzilor

- Interpretorul de comenzi
  - Un program folosit pe post de interfață cu utilizatorul
  - Inclus în nucleu sau privit ca un program special
  - Numit **interpretor linie de comandă** sau **shell**
- Instrucțiuni de comandă
  - Interfața utilizator text (e.g. DOS, UNIX)
  - Interfața utilizator grafică (e.g. Macintosh, Windows)

Servicii oferite de S.O.

- Execuția programelor
- Operații I/E
- Manipularea sistemului de fișiere
- Comunicații
- Detecția erorilor
- Alocarea resurselor
- *Accounting* (raportări)
- Protecția accesului

Servicii oferite de S.O.

Abstractizări și API-uri S.O.

- Mediu de tip **Mașină Abstractă**
  - S.O.-ul definește un set de resurse logice (abstracte) și de operații asupra acelor resurse (i.e., o interfață de utilizare a acelor resurse)
- “Ascunde” partea de hardware
- Apel sistem (= o primitivă a S.O.-ului)
  - Interfața între un program în curs de execuție și serviciile oferite de S.O.
  - Apelează o rutină a nucleului ($\neq$ funcție de bibliotecă)

Abstractizări și API-uri S.O. /1

Categorii de apeluri sistem

- Controlul proceselor

end, abort, load, execute, wait, wait event, signal event, allocate, free, get/set attributes

- Manipularea fișierelor

create, delete, open, close, read, write, reposition, get/set attributes

- Manipularea dispozitivelor periferice

request, release, read, write, reposition, attach, detach, get/set attributes

- Administrarea informațiilor

get/set date, get/set system data, ...

- Comunicații

create, delete, send, receive, write, reposition, get/set attributes

Abstractizări și API-uri S.O. /2

Abstractizări UNIX tradiționale:

- **Procese (secvențiale)**

un fir de execuție (*thread*), cu context de execuție (i.e., spațiu de memorie alocat, listă de fișiere deschise, ș.a.)

- **Fișiere**

un flux liniar, cu nume, de octeți de date

- **Socket-uri**

capete ale canalului de comunicație dintre două procese neînrudite

Abstractizări și API-uri S.O. /3

Modelul de proces în UNIX și API-ul POSIX

- Primitive simple, dar puternice, pentru crearea și inițializarea procesului
  - `fork()` creează un proces fiu (inițial) ca o clonă a procesului părinte
  - programul părintelui se execută în procesul fiu pentru a-l pregăti pentru `exec()`
  - fiul poate `exit()`, părintele poate `wait()` fiul înainte de a face ceva

Exemple din Windows API: `CreateProcess()`, `WaitForSingleObject()`, `ExitProcess()`

Abstractizări și API-uri S.O. /4

Modelul de proces în UNIX (cont.)

- Facilități puternice pentru controlul proceselor prin **semnale** asincrone
  - notificări ale apariției unor evenimente interne și/sau externe pentru procese sau grupuri de procese
  - sunt asemenea și au puterea întreruperilor și excepțiilor
  - acțiuni de tratare implicite: stoparea procesului, omorârea procesului, *dump core*, nici un efect (ignorare)
  - rutine de tratare (*handlers*) definite de utilizator

Abstractizări și API-uri S.O. /5

Fișiere UNIX și API-ul POSIX

- **Sesiune de lucru** - *descriptorii de fișiere* sunt numere întregi pozitive folosite ca “handles” (referințe) pentru a manipula toate obiectele din sistem care se aseamănă cu fișierele
- `open()` cu un nume de fișier returnează un descriptor
- `read()` și `write()` operează la poziția (*offset*) curentă din fișier
- `lseek()` repoziționează fișierul, `close()` termină sesiunea de lucru
- Pipe-urile sunt fluxuri I/E unidirecționale fără nume create de `pipe()`; pentru pipe-uri cu nume se folosește `mkfifo()`
- Dispozitivele periferice sunt fișiere speciale create de `mknod()`, cu parametrii specifici dispozitivului setați cu `ioctl()`
- Socket-urile oferă câte 3 forme de apel `sendmsg()` și `recvmsg()`

Exemple din Windows API: `CreateFile()`, `ReadFile()`, `WriteFile()`, `CloseHandle()`

Abstractizări și API-uri S.O. /6

Windows API vs. UNIX API (i.e., POSIX)

EXAMPLES OF WINDOWS AND UNIX SYSTEM CALLS

The following illustrates various equivalent system calls for Windows and UNIX operating systems.

	Windows	Unix
Process control	CreateProcess() ExitProcess() WaitForSingleObject()	fork() exit() wait()
File management	CreateFile() ReadFile() WriteFile() CloseHandle()	open() read() write() close()
Device management	SetConsoleMode() ReadConsole() WriteConsole()	ioctl() read() write()
Information maintenance	GetCurrentProcessID() SetTimer() Sleep()	getpid() alarm() sleep()
Communications	CreatePipe() CreateFileMapping() MapViewOfFile()	pipe() shm_open() mmap()
Protection	SetFileSecurity() InitializeSecurityDescriptor() SetSecurityDescriptorGroup()	chmod() umask() chown()

Abstractizări și API-uri S.O. /7

Abstractizări PalmOS (a mobile OS for PDA, 1996-2007)

- Aplicații : programe *single threaded, event-driven*
- Elemente administrate de S.O.:
  - Obiecte din interfața utilizator: windows, forms, menus
  - Obiecte din memorie: resurse, zone de memorie, databases
  - Facilități de comunicație: linie serială, IR (infra-roșu)
  - Facilități de sistem: alarme (*timers*), generator de sunete, funcții de administrare a puterii electrice consumate, acces la evenimentele de nivel scăzut generate de tastatură și *pen*

Programe de sistem

- Interpretoare de comenzi (shell-uri)
- Manipularea fișierelor
- Modificarea fișierelor
- Informații de stare
- Suport pentru limbajele de programare
- Incărcarea și execuția programelor
- Comunicații
- Programe de aplicații

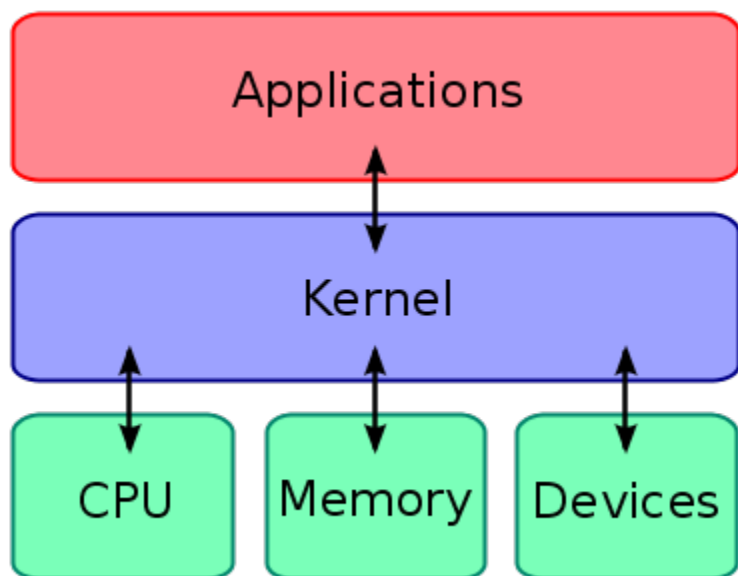
Nucleul /1

- Este cea mai importantă componentă a S.O.-ului
- Oferă servicii pentru procesele utilizator prin intermediul **primitivelor (apelurilor de sistem)**
- Activități importante desfășurate de către nucleu:
  - Gestiunea proceselor
  - Gestiunea memoriei
  - Gestiunea sistemelor de fișiere
  - Gestiunea perifericelor I/E

Plasarea serviciilor oferite de S.O.:

- Incluse în spațiul proceselor utilizator:
funcțiile de bibliotecă
(cu legare statică vs. legare dinamică)
- În nucleu: apelurile de sistem
- În *userspace* ca procese separate: procese server

Nucleul /3

- Tipuri de nucleu:
  - Nucleu monolithic
  - Micro-nucleu
  - Nucleu hibrid
  - Exo-nucleu

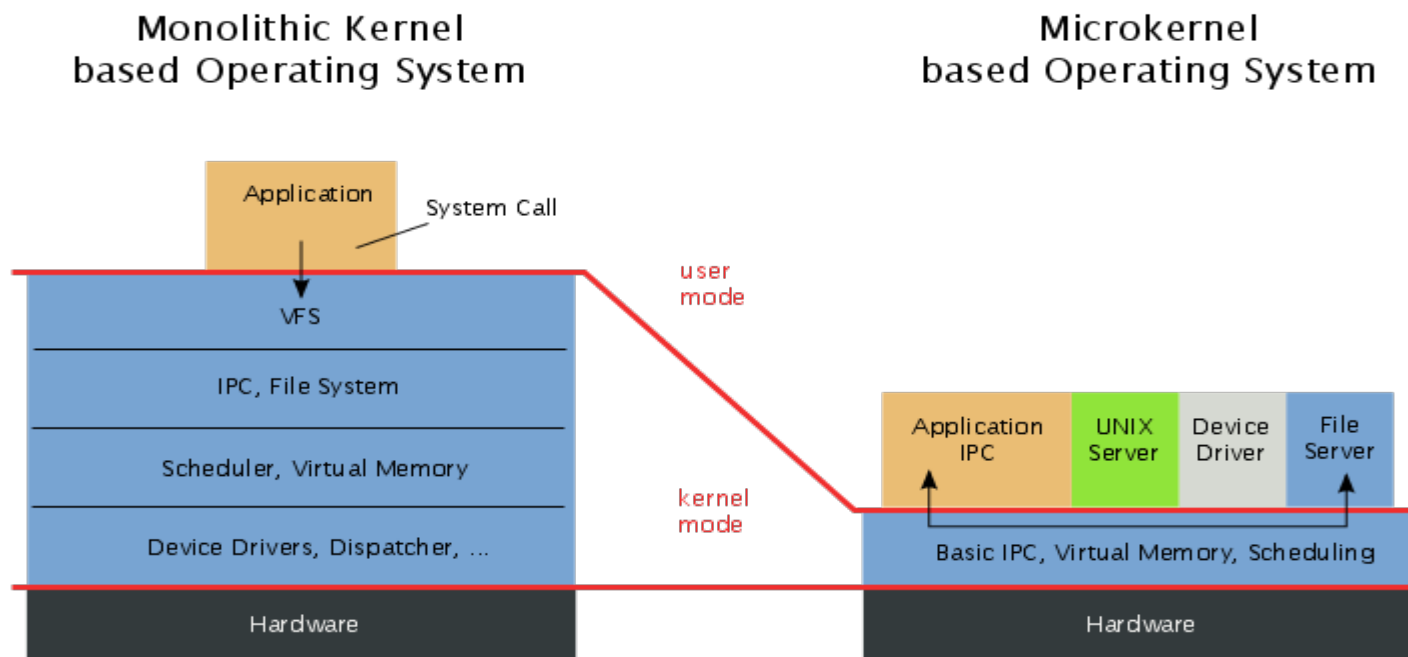
Nucleu monolitic:

- toate componentele S.O.-ului rulează în *kernelspace* (i.e. în mod privilegiat) și oferă servicii aplicațiilor prin intermediul apelurilor de sistem
- exemple: UNIX, VMS, DOS, Windows 3.x/9x
- dezavantaje: greu de scris, inflexibilitate
- Nuclee monolitice modulare: au module executabile ce se pot încărca/descărca la cerere în/din memorie la *runtime*
Exemple: Linux, Solaris, FreeBSD și alte variante

Micro-nucleu:

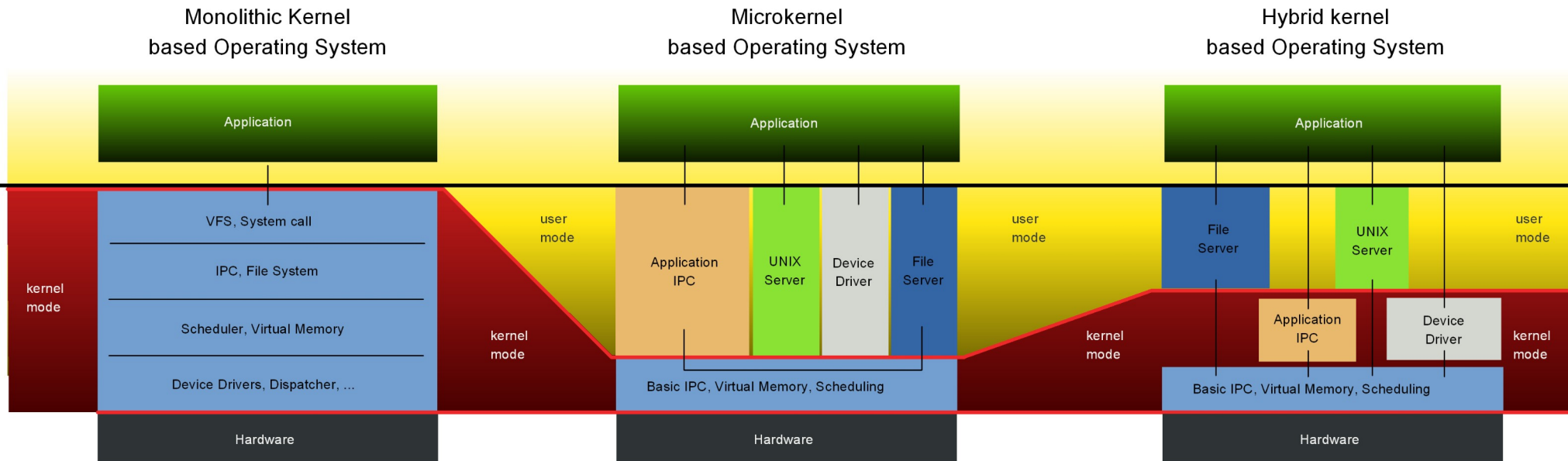
Nucleul /5

- principiul minimalității: doar componentele esențiale rulează în *kernelspace*, majoritatea serviciilor rulează în *userspace* (i.e. în mod neprivilégiat) sub formă de procese server
- modularitate, scalabilitate, adaptabilitate, dimensiune mică
- exemple: Mach (@CMU), L4 microkernel, MINIX, QNX

Nucleu hibrid:

- o combinație a arhitecturilor monolitică și micro
- exemple: NT kernel (i.e. familia Windows NT4/2000/XP&Srv2003/Vista&Srv2008/Win7&Srv2008R2/Win8&Srv2012/Win10&Srv2016), Plan 9 (@Bell Labs), ReactOS

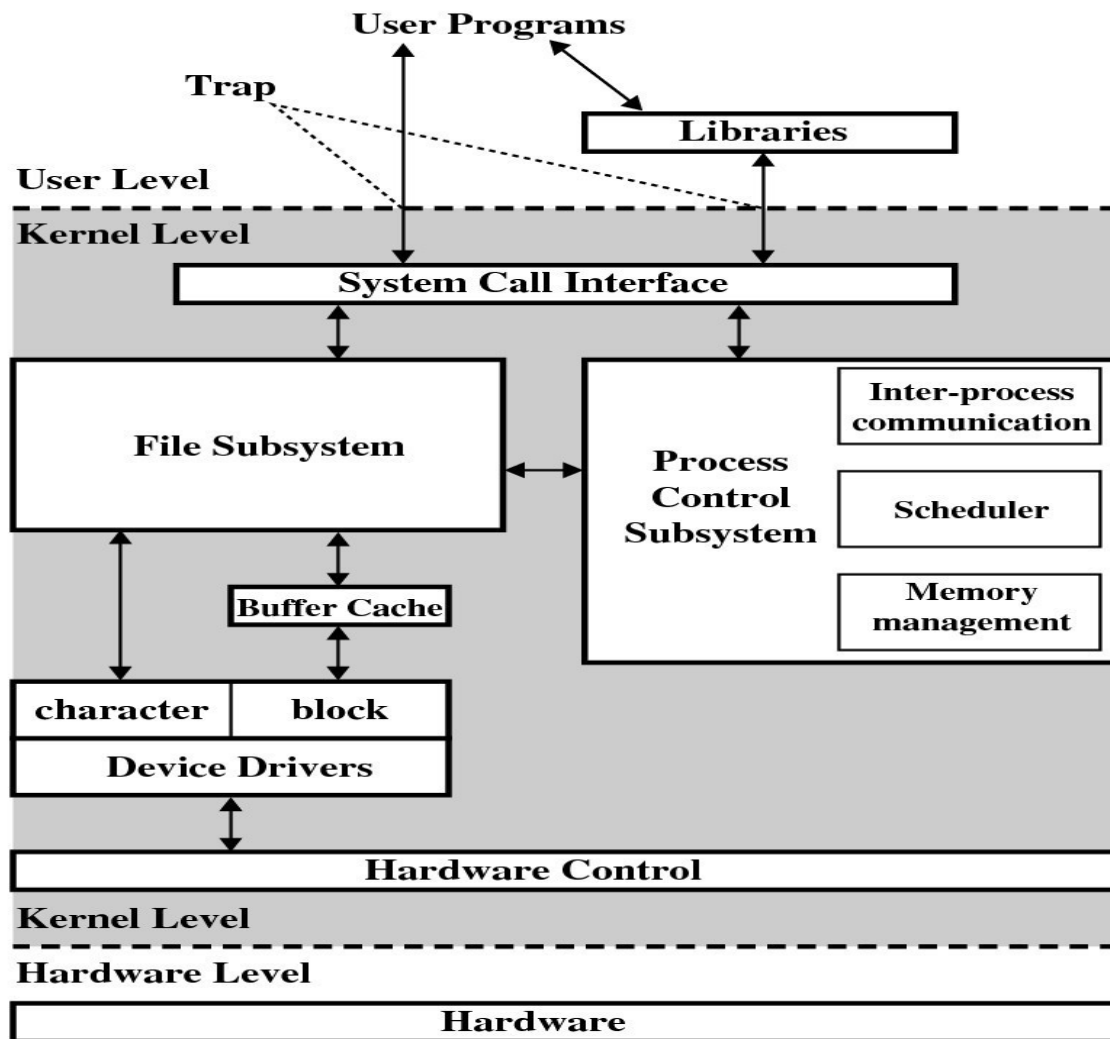

Nucleul /7

Nucleul UNIX

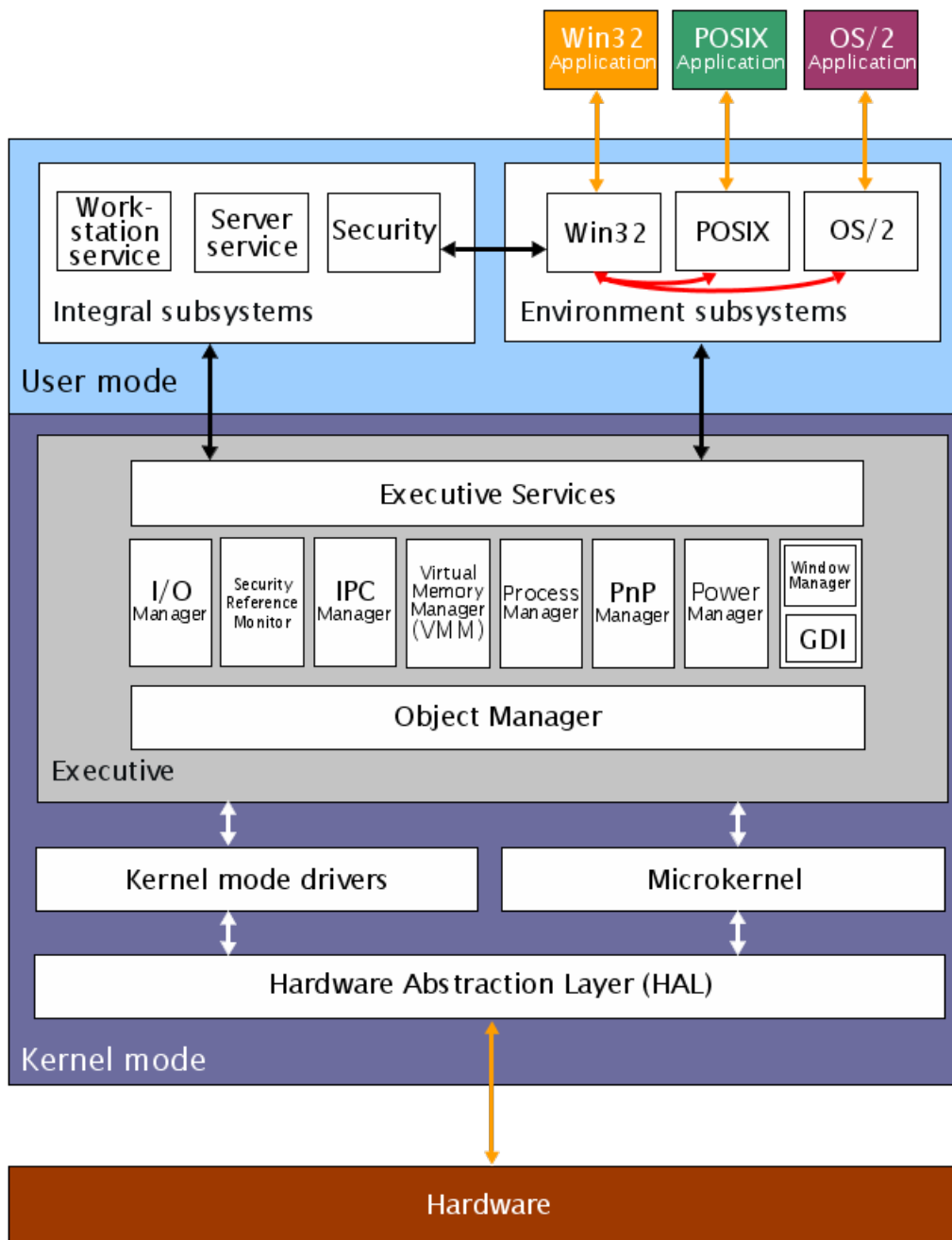
(schema generală,
nucleu monolitic)

Observație: există
diferențe mari
de implementare
între diversele
variante de UNIX

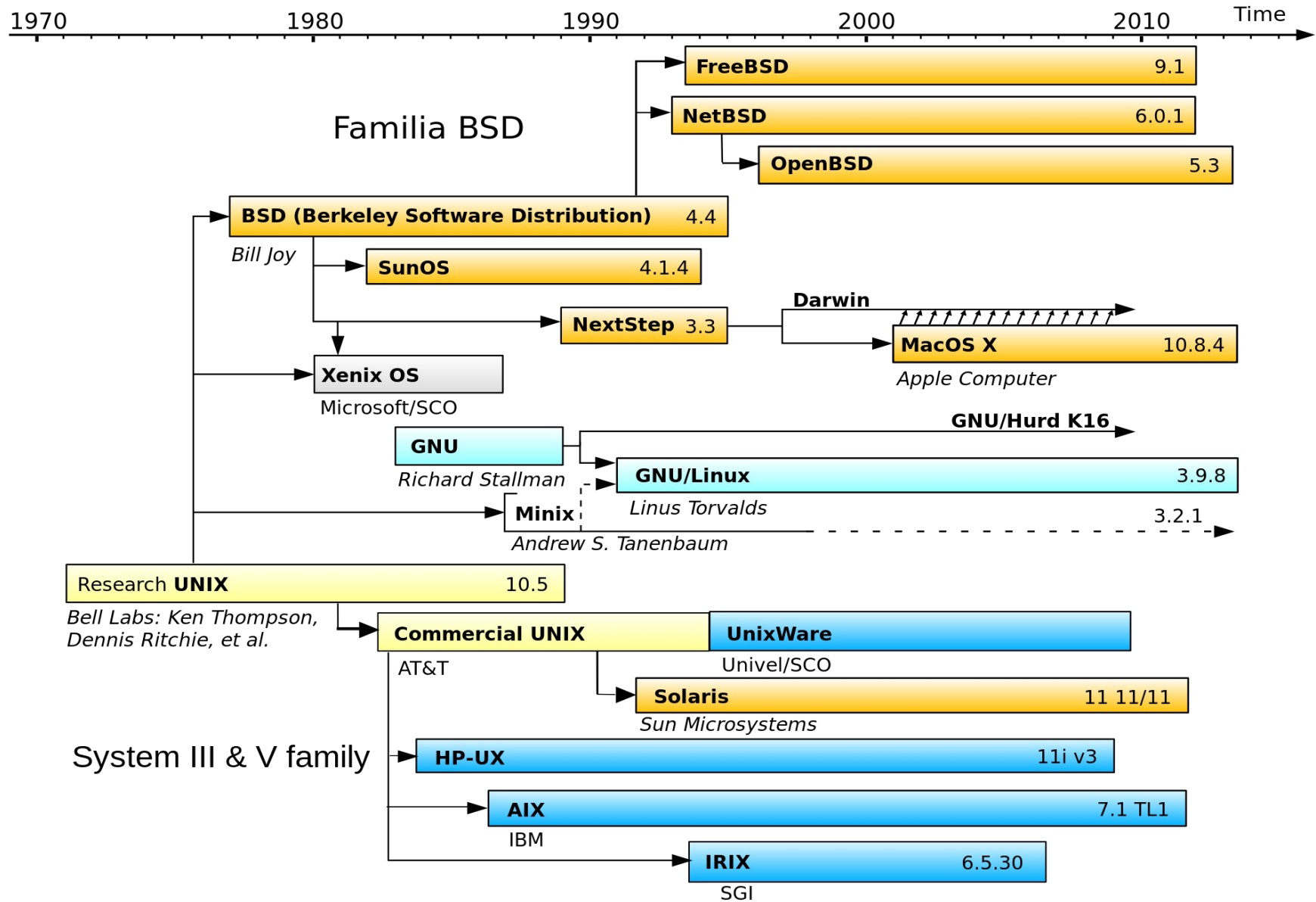
Traditional UNIX Kernel

Nucleul /8

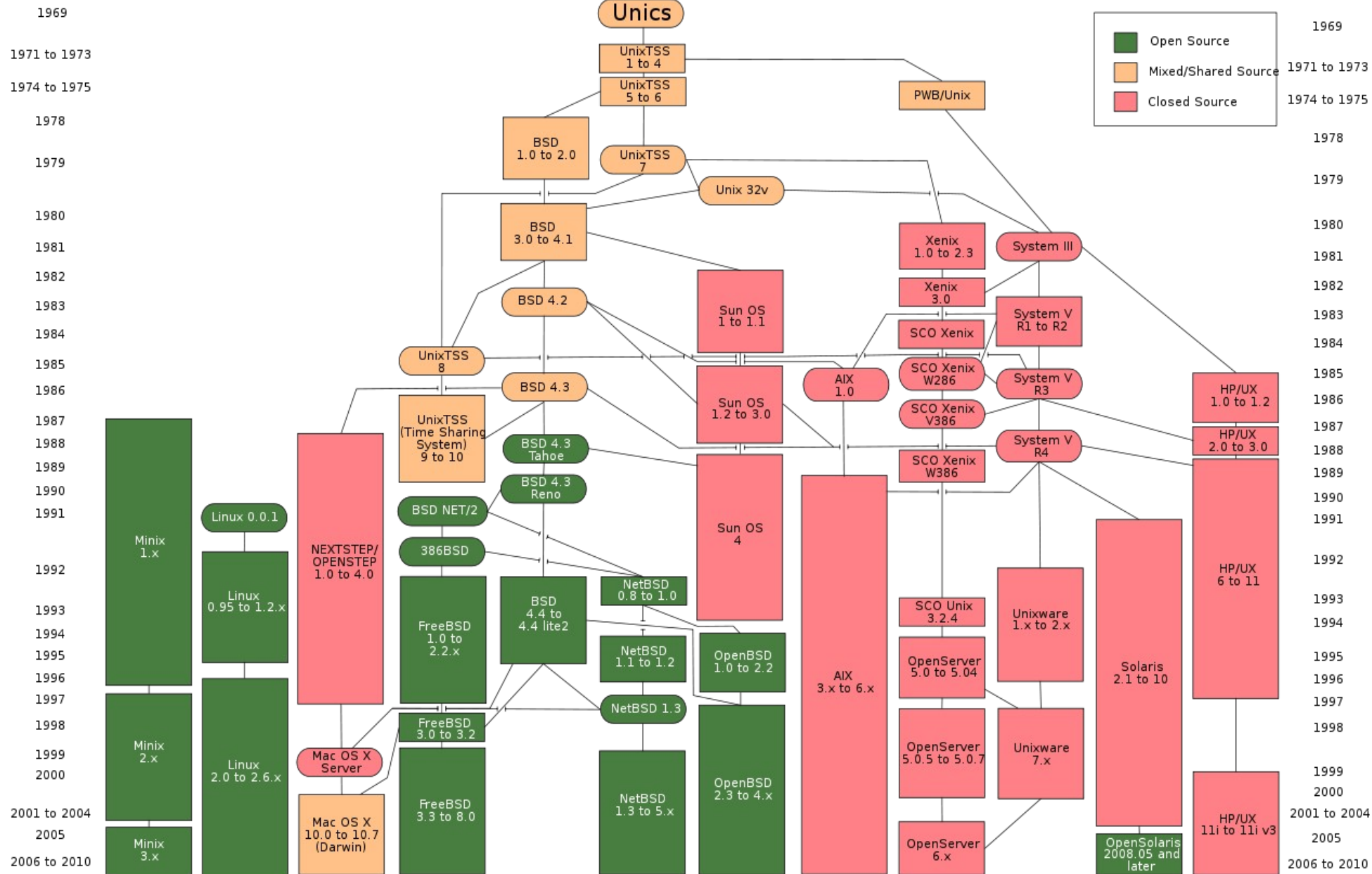

Nucleul
WindowsNT
(cu arhitectură
de nucleu hibrid)

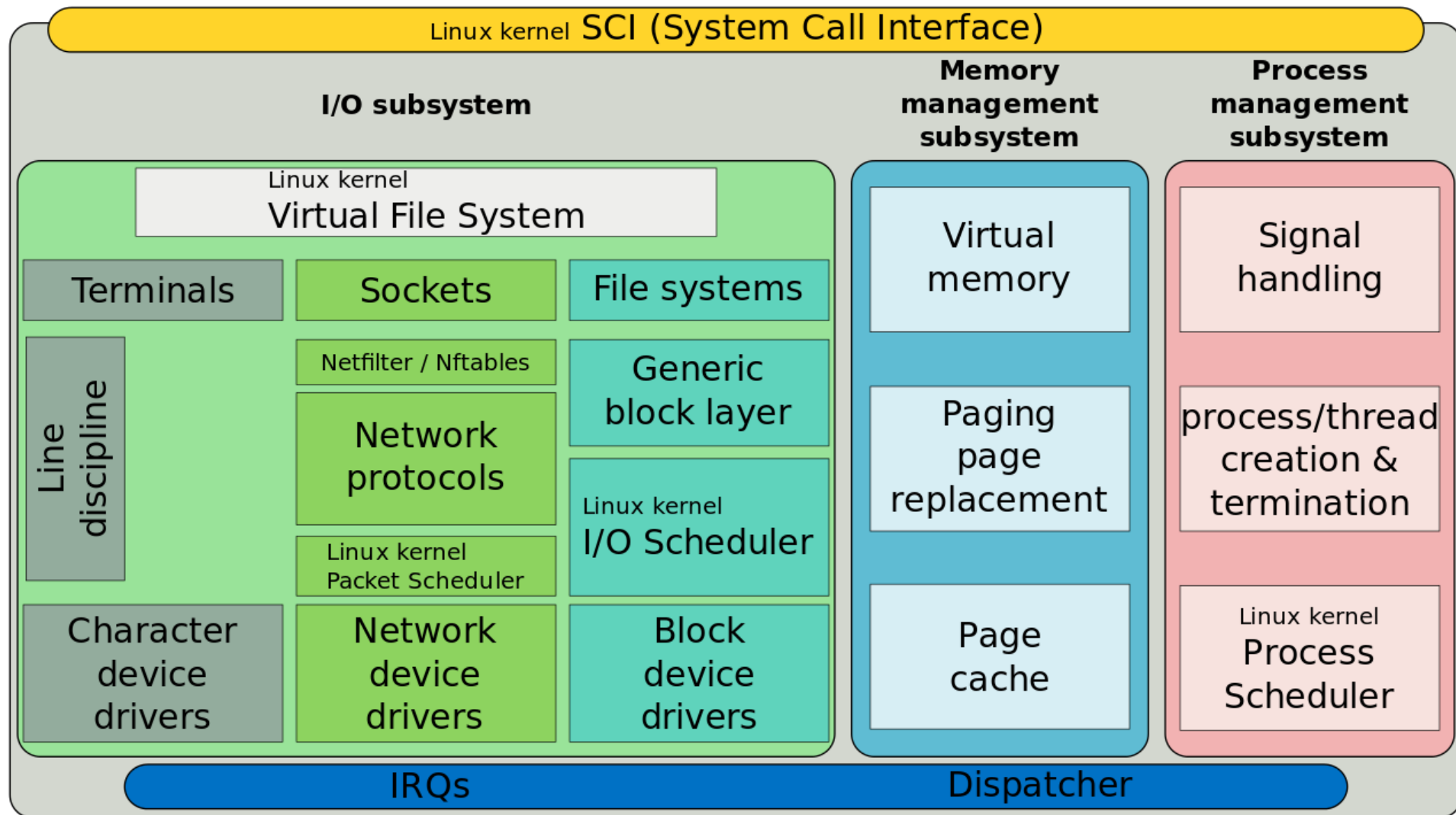
Familia S.O.-urilor de tip UNIX

Istoricul familiei UNIX

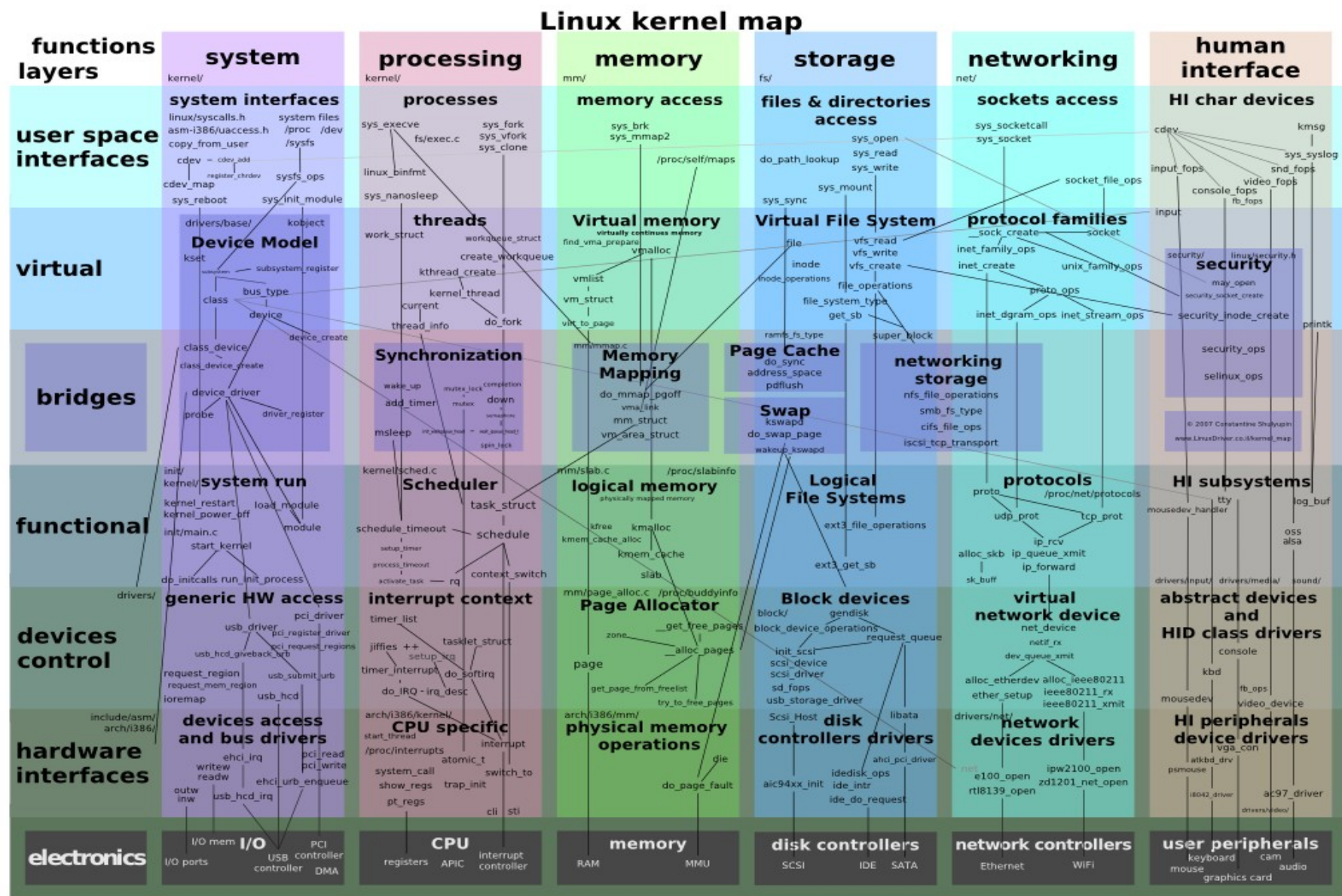

Structura nucleului Linux, diagramă simplificată:

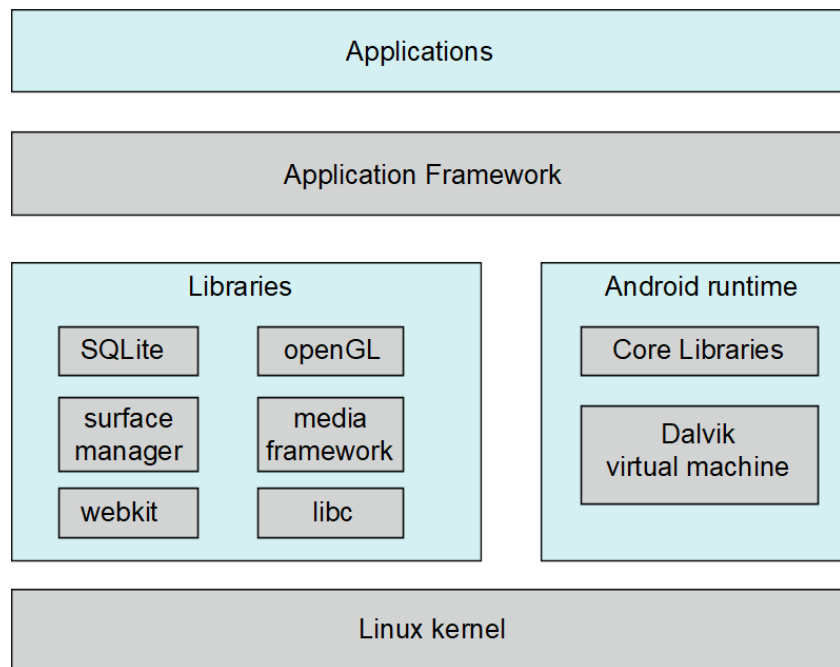

Structura nucleului Linux, diagramă detaliată:

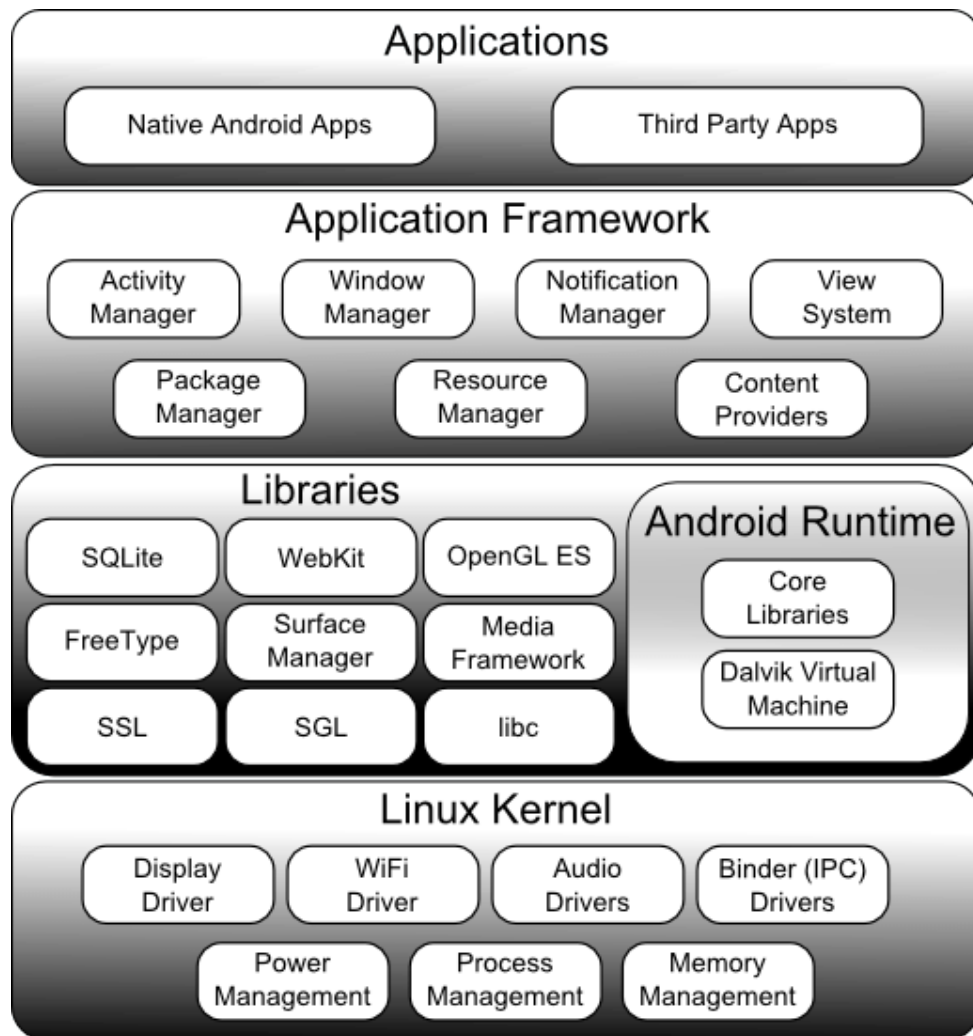

Structura sistemului de operare Android

i) diagrama simplificată:

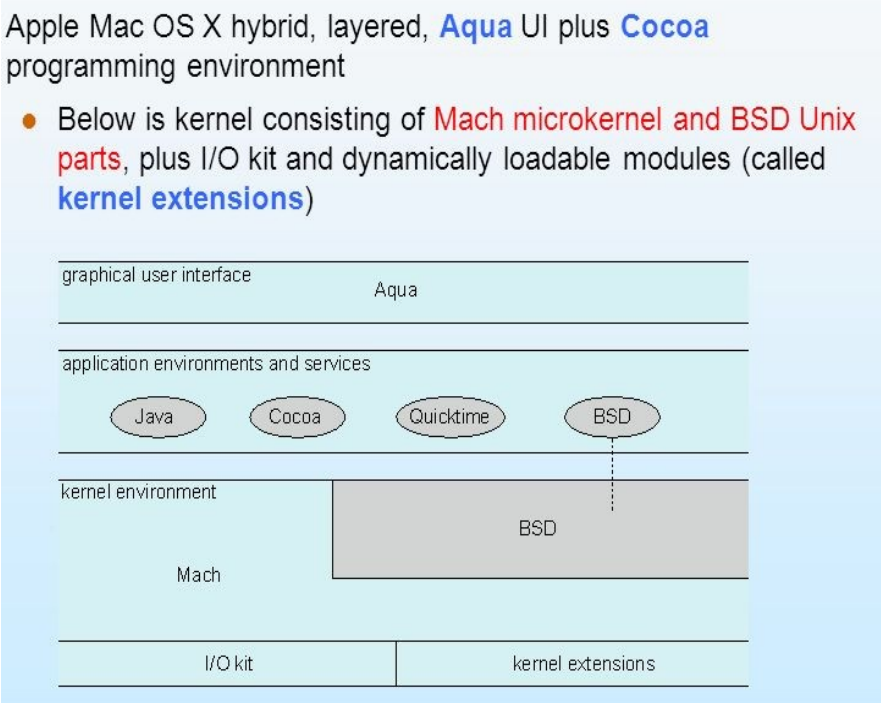

ii) diagrama mai detaliată →

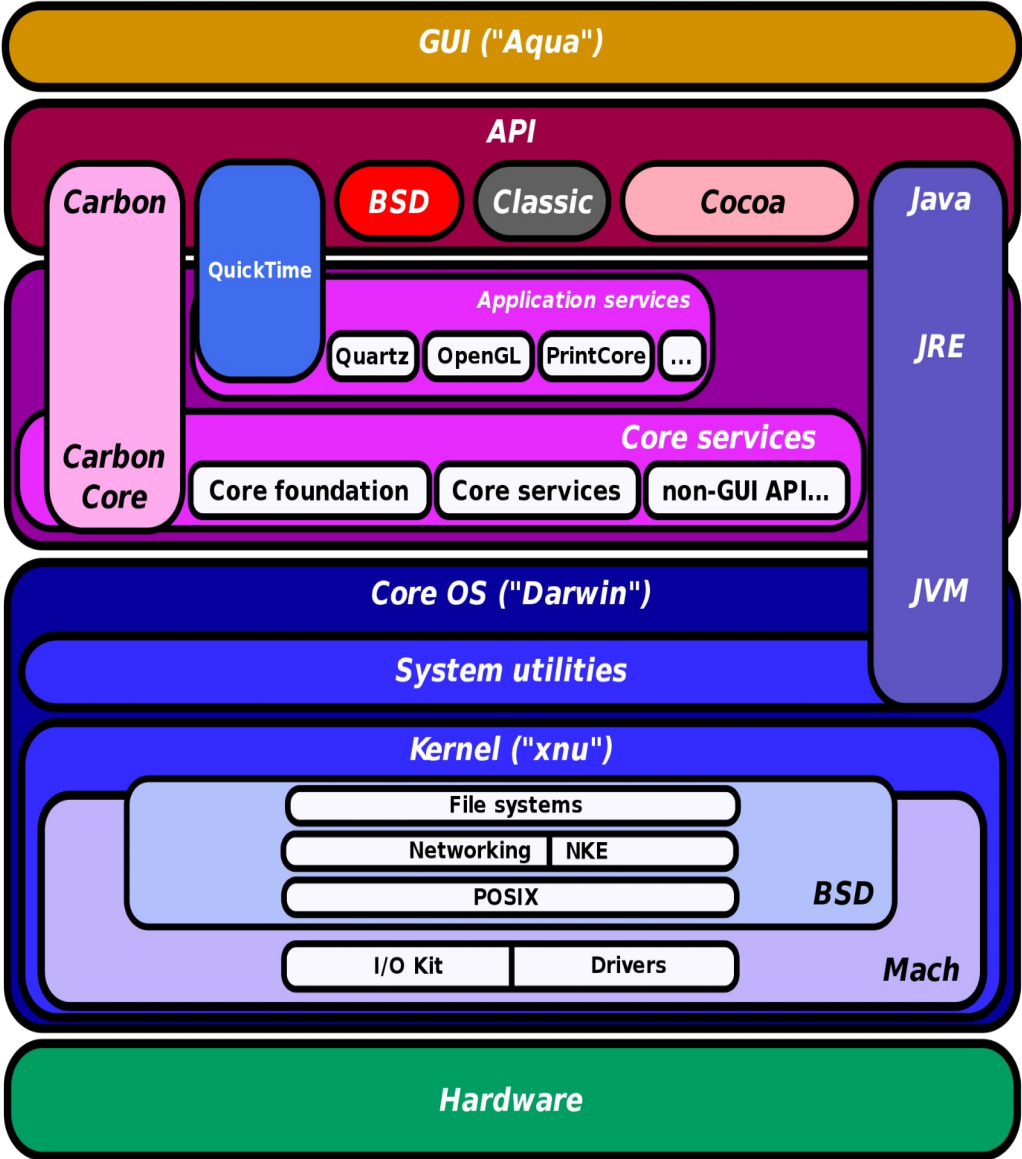

Structura sistemului de operare macOS (i.e., Mac OS X)

i) diagrama simplificată:

ii) diagrama mai detaliată ➡

Bibliografie

- **Bibliografie obligatorie**
capitolele introductive din
  - Silberschatz : “*Operating System Concepts*”
(cap.2 din [OSC10])
  - sau
  - Tanenbaum : “*Modern Operating Systems*”
(a doua parte a cap.1 din [MOS4])

Sumar

- Organizarea unui sistem de calcul
- Structura unui S.O.
- Servicii oferite de S.O.
- Abstractizări și API-uri S.O.
- Programe de sistem
- Nucleul S.O.

Întrebări ?